

הלכות מוקצה - מבוא

הרב יוסף פרקש

1. מוקצה - דאורייתא או דרבנן?

ביצה ב,ב:

ביצה שנולדה ביום טוב: בית שמאי אומרים - תאכל, ובית הלל אומרים לא תאכל... אמר רבה: לעולם בתרנגולת העומדת לאכילה, וביום טוב שחל להיות אחר השבת עסקינן, ומשום הכנה... ורבה לטעמיה, דאמר רבה, מאי דכתיב: "והיה ביום השישי הכינו את אשר יביאו" - חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב, ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב.

פסחים מז,ב: אביי הקשה לרבה מברייטא - המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב ואכלו לוקה חמש, ואחת מהן משום מוקצה. מקשה הגמרא: ומוקצה דאורייתא הוא? אמר ליה (רבה): אין, דכתיב: "והיה ביום השישי" וכו', ואזהרתה מהכא: מ'לא תעשה כל מלאכה'. והקשו על זה, ודחו "אלא אפיק הבערה ועייל עצי אשרה".

נחלקו הראשונים אם איסור מוקצה הוא מדאורייתא או מדרבנן:

דעת **רש"י** (ביצה ב,ב) שמוקצה דאורייתא, וכן הוא **בתוספות ישנים** (ביצה ג,ב) שמוקצה חמור, והוי כעין דאורייתא, וכן דעת **השאלות** (בשלח, סימן מז).

אולם, דעת **התוספות** (עירובין לח,ב ד"ה אמר רבה; ביצה ד,ב ד"ה ותנן) שמוקצה דרבנן, שרבה חזר בו בפסחים, וכן דעת **הר"ן** (ביצה א,א ד"ה רבה לטעמיה), וכן נראית דעת **הרמב"ם** (פרק כד הלכות יב-ג), וכן הוא **בשיטה מקובצת** (על ביצה שם) שהשיג על דעת רש"י והעומדים בשיטתו, וכן דעת **רוב הפוסקים**.

ובשו"ת חתם סופר (אורח חיים חלק א סימן עט, ד"ה נוראות) כתב שאפילו נאמר שמוקצה דאורייתא, היינו לענין אכילת המוקצה (שצריך הכנה) אבל לא לענין טלטול מוקצה; ועיין עוד בזה **ביסודי ישרון** (ל"ט מלאכות עמוד 145) **ובשש"כ** (פרק כ, הערה ד).

2. טעמי איסור מוקצה

ברמב"ם (פרק כד הלכות יב-ג) מוזכרים שלושה טעמים לאיסור:

א. "ומה אם הזהירו נביאים וציוו שלא יהיה הילוכך בשבת כהילוכך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול שנאמר: 'ודבר דבר', קל וחומר שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפניה לפינה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה 'למען ינוח'".

ב. "כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור אפשר שיתעסק בהן מעט, ויבוא לידי מלאכה".

ג. "מפני שמקצת העם אינם בעלי אומניות אלא בטלין כל ימיהן כגון הטיילין ויושבי קרנות שכל ימיהן הן שובתים ממלאכה ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שביתה הניכרת, לפיכך שביתה מדברים אלו היא שביתה השווה בכל אדם".

הראב"ד (שם בהשגות) **ורש"י** (ביצה יב, א; לו, א) כתבו שאיסור טלטול הוא משום הוצאה, ומקורם בגמרא (שבת קכד, ב; ביצה לו, א): "אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא" (והוסיף רש"י שזה שלא אסרו חכמים טלטול שאר דברים - אוכלין, כלים וכיוצא בזה, כיוון שזו גזירה שאין הציבור יכול לעמוד בה לבטל עונג שבת ושמחת יום טוב, ולא גוזרים גזירה אלא אם כן רוב הציבור יכול לעמוד בה).

בחי אדם (כלל סו, א) הוסיף: "שכיוון שראו חכמים לאסור המוקצה מטעמים הנזכרים, סמכו דבריהם על פסוק: 'והכינו את אשר יביאו'. דאיכא מאן דליף בגמרא מפסוק זה דמוקצה הוא דאורייתא... ואף דלא קיימא לן הכי, מכל מקום סמך גדול סמכו על פסוק זה שלא לטלטל אלא מה שהוא מוכן מערב שבת... וזהו הטעם עצמו אמרין מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, דכיוון דלא היה מוכן מערב שבת, נשאר באיסורו".

ביחס לטעמי הרמב"ם, כתב **המגיד משנה** (שם, הלכה יב) שטעמיו של הרמב"ם נכונים מאוד, והטעם שהוזכר בגמרא (טלטול צורך הוצאה הוא) הכוונה שהוא הסיבה הראשונה לאסור טלטול, "ואפשר שרבנו הזכיר טעמים אלו שחידש הוא ז"ל ולא לומר שאין שם טעם אחר".

ובערוך השולחן (סימן שח סעיפים ב-ה) דן כיצד חידש הרמב"ם טעמים מעצמו, וכתב שדברי הרמב"ם צודקים ומוכרחים, וצריך לומר שאיסורי מוקצה היו מאז שניתנה תורה, ובימי נחמיה בן חכליה שהיו פרוצים בחילול שבת גזרו עוד חומרות בעניין זה (עיין בסוגיית הגמרא בדף קכד, ב), ולאחר מכן כשראו שחזרו להיזהר בשבת - חזרו להיתרים הקודמים, "וזהו שביאר הרמב"ם ז"ל על טעמי המוקצה הקודמים והסביר בגדל תבונתו דאם אין מוקצה - אין שביתה ובטלה מנוחת השבת, וזה כלול הכול ב'תשבות' האמורה בתורה, ופשיטא שגם להוצאה הוא גדר גדול".

3. נגיעה במוקצה

מב,ב:

אמר רב חסדא: אף על פי שאמרו אין נותנין כלי תחת תרגולת לקבל ביצתה - אבל כופה עליה כלי שלא תשבר.

וכן פסק **הרמב"ם** (פרק כה הלכה כג) שמותר לכפות את הכלי על כל דבר שאסור לטלטל, ולכן מותר לכפות את הכלי על הביצה.

וכתב **הראב"ד** (שם) שבירושלמי נאמר 'ובלבד שלא יגע בביצה'.
ותמה **המגיד משנה** (שם) על דברי הראב"ד, שהרי אין איסור נגיעה במוקצה כל שאין מנענע! ותיקף שהחשש הוא שמא ינענע את הביצה על ידי הכלי.

ובתרומת הדשן (חלק א סימן סז) כתב שדחוק לומר שהטעם להחמיר בביצה כי היא דבר המתגלגל, אלא יש לחלק שאם הנגיעה לצורך דבר המותר - מותרת הנגיעה במוקצה, ואילו לצורך דבר האסור - אסורה נגיעה בו, ולכן הנחת הכלי על הביצה ונגיעה בה אסורה, שכוונתה לצורך הביצה, שהיא מוקצית.

וכתב **הגר"א** (סימן שי סעיף ו) שמקור היתר הנגיעה במוקצה הוא במשנה (שבת קנא, א): "עושין כל צרכי המת: סכין ומדיחין אותו, ובלבד שלא יזיז בו אבר" (ותרומת הדשן דחק עצמו ללמוד מעירובין פד, א, ולכן הגיע לחילוקו בין נגיעה לצורך המוקצה לנגיעה לצורך ההיתר).

בשו"ע וברמ"א מובא דין זה מספר פעמים:

א. **סימן רסה סעיף ג ברמ"א**: "ואסור ליגע בנר דולק כשהוא תלוי אף על פי שאינו מטלטלו, ואין בו משום מוקצה בנגיעה בעלמא, מכל מקום אסור, פן יתנדנד קצת מנגיעתו ויטה".

ב. **סימן שח סעיף ג ברמ"א**: "כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטלו, אבל בנגיעה בעלמא שאינו מנדנדו - שרי".

ג. **סימן שח סעיף מב**: "דבר שהוא מוקצה - מותר ליגע בו ובלבד שלא יהיה מנענע אפילו מקצתו".

- ד. **סימן שי סעיף ו**: "כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי... אבל מותר לכפות עליו כלי, ובלבד שלא יגע בו".
- ה. **סימן שיא סעיף ז**: "מותר לסוך המת ולהדיחו ולשמוט הכר מתחתיו... ובלבד של יזיז בו שום אבר".
- ו. **סימן תקיג סעיף א**: "ביצה שנולדה ביום טוב - אסור ליגע בה. הגה: דהיינו לטלטלה".

דעת השו"ע:

כתב בכ"ח החיים (סימן שי אות לא) שמשמע מדבריו שסובר כתרומת הדשן; וכן כתבו המג"א (שם ס"ק ג) והט"ז (שם ס"ק ה).

אולם, הגר"א (שם סעיף ו) והמ"ב (שם ס"ק כב; סימן תקיג ס"ק ב) כתבו שהעיקר כדעת המגיד משנה, והשו"ע מחמיר כי מדובר בביצה שיש חשש שתתנדנד על ידי הנגיעה, אך דבר שאין חשש שיתנדנד - מותר.

דעת הרמ"א:

המג"א (סימן רסה ס"ק ד; סימן תקיג ס"ק ב; סימן שי ס"ק ג) כתב שדעת הרמ"א אינה ברורה, שמסימן רסה שאוסר ליגע בנר דולק משמע שסובר כתרומת הדשן, שאם היה סובר כמגיד משנה אסור גם בנר שאינו דולק, אך מסימן תקיג משמע שדעתו כמגיד משנה שרק בדבר שקיים חשש שינוע אסור ליגע. וצריך עיון בדעתו. להלכה פוסק המג"א שכל שהנגיעה לצורך המוקצה - אסור אפילו אם לא יטלטל.

אחרונים אחרים (**עולת שבת**, ט"ז, **אליהו רבה**, הגר"א) סוברים שדעת הרמ"א כמגיד משנה, וכן כתב המ"ב (סימן תקיג ס"ק ג), והיינו שפוסקים שנגיעה מותרת בכל מקרה אם לא יבוא לנדנד על ידי הנגיעה.

ובערוך השולחן (סימן שי סעיף ח) כתב שאף על פי שמוקצה אינו אסור בנגיעה בעלמא, מכל מקום כשעיקר כוונתו לשם המוקצה - אין נכון ליגע בו (כמג"א). ואין איסור גמור בזה, אלא שיש למנוע את עצמו מזה, שכיוון שכל עסקו עתה במוקצה לכפות עליו כלי, אם נתיר לו נגיעה - בקלות יזיזו ממקומו.

4. טלטול במקצת

שבת קנא, א: "עושין כל צרכי המת... ובלבד שלא יזיז בו אבר". ופירש רש"י: "לא יגביה לו ידו או רגלו או ריסי עיניו"; וכן פסק השו"ע (סימן שיא סעיף ז).

ופסק הרמב"ם (פרק כב הלכה יט; וכתב המגיד משנה שמקורו בתוספתא): "מי שנתלכלכה ידו בטיט - מקנחה בזנב הסוס ובזנב הפרה"; וכן פסק השו"ע (סימן שב סעיף יא).

וכתב הביאור הלכה (ד"ה מקנחה) **שבתוספת שבת** כתב ש'זנב הסוס וזנב הפרה' היינו כשאינם מחוברים בבהמה, דאם לא כן אסור, שהרי אסור לטלטל אפילו מקצת המוקצה. אך יש לעיין בזה, שלא נזכר דבר זה בשום פוסק, וגם מלשון התוספתא לא משמע כך. ויתכן שהאיסור הוא רק בגופם של בעלי החיים, אך לא בשערם שאינו נחשב כגופם. וצריך עיון.

בשו"ע (סימן שיב סעיף ו) פסק: "מקנחים בשבת בעשבים לחים אפילו הם מחוברים, ובלבד שלא יזיזם, ומשום משתמש במחובר ליכא, דלא אמרו אלא באילן, אבל לא בירק".

וכתב המג"א (ס"ק ו) שאסור להזיזם, כיוון שהם מוקצים.

וכתב על זה הלבושי **שרד** (על ס"ק ו) שמותר לקנח בלא הזזה, כיוון שמוקצה מותר בנגיעה. "וקצת רחוק הוא במציאות" (שיקנח בלא הזזה).

וכתב במחצית השקל (על ס"ק ו) שבאליהו רבה ובתוספת שבת חולקים וסוברים שהעשבים אינם מוקצים כיוון שהם מחוברים, ובמחוברים אין מוקצה (אלא רק בפירות הנתלשים או שנשרו בשבת), ואם אין בעיה של משתמש במחובר - מותר, ולכן אצלנו מותר (שמשמש במחובר שייך רק באילן ולא בירק), ופירוש: "ולא יזיזם" - שלא יתלוש מהן; וכן כתב המ"ב (ס"ק יט).

5. שימוש והנאה במוקצה ללא טלטול

א. כט,א:

אמר ליה רב שמואל בר בר חנה לרב יוסף: לרבי יהודה דאמר מסיקין בכלים, ואין מסיקין בשברי כלים, כיוון דאדליק בהו פורתא הוה ליה שברי כלים, וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך! דעבד כרב מתנא, דאמר רב מתנא אמר רב: עצים שנשרו מן הדקל לתנור ביום טוב מרבה עצים מוכנים ומסיקין.

וכתב הרשב"א (בחידושו) שמכאן נראה שמוקצה אינו אסור בהנאה ללא טלטול (כגון בהנאה שמתבשל התבשיל מעצי המוקצה), אבל אסור להשתמש בידים במוקצה (אף על פי שאינו מזיז) כגון להדליקו, או לסמוך בו כרעי המיטה וכיו"ב; וכן כתבו התוספות (פסחים כו,ב ד"ה חדש) וכן כתבו המג"א (סימן שכה ס"ק ט) והמ"ב (סימן תקז ס"ק ח): "דמוקצה אינו אסור בהנאה הבאה מאליה, רק דאסור לטלטל מוקצה או להשתמש בה אפילו בלי טלטול" (בהנאה שאינה באה מאליה).

וביסודי ישורון (ל"ט מלאכות עמוד 164) למד מכך שאיסור מוקצה הוא איסור גברא, ולכן חל רק על מעשה והשתמשות בחפץ להנאתו, מה שאין כן הנאה דממילא שאין איסור (והיינו אוסרים זאת אם היה איסורו איסור חפצא), ונפקא מינה לדינא אם מותר להאכיל מוקצה לחולה שאין בו סכנה.

ב. קכה,ב:

דכי אתא רב דימי אמר רבי חנינא, ואמרי לה אמר רבי זירא אמר רבי חנינא: פעם אחת הלך רבי למקום אחד, ומצא נדבך של אבנים, ואמר לתלמידיו: צאו וחשבו כדי שנשב עליהם למחר, ולא הצריכן רבי למעשה. ורבי יוחנן אמר: הצריכן רבי למעשה. מאי אמר להו? רבי אמי אמר: צאו ולמדום (- סדרום) אמר להו. רב אסי אמר: צאו ושפשו פום (- מן הטיט) אמר להו.

ופסק הרמב"ם (פרק כה הלכה כא) כרבי אמי שאם למדום - מותר לישב עליהן למחר, ואם לאו - אסור; וכן פסק השו"ע (סימן שח סעיף כא).

וכתב המג"א (ס"ק מא) שכאשר אינו מזיז את האבנים - ודאי שמותר לישב עליהן לכולי עלמא, שמוקצה אינו אסור בנגיעה, והרמב"ם שאסר לישב עליהן אם לא סידרן מערב שבת דיבר באבנים שאינן גדולות כל כך שכשיושב עליהן מזיזן, ולכן אסור אלא אם כן עשה בהן מעשה; וכעין זה כתב הר"ן (מו"ב בשם הרמב"ן) שאם עשה נכרי כבש לירד בו ירד אחריו ישראל, שמותר דווקא לרדת בו, שהוא כיושב על האבן, אך לא לטלטלו.

המ"ב (ס"ק פג) כתב כמג"א (ואפילו אם מטלטל קצת על ידי ישיבתו - יש לדון להקל שטלטול מן הצד הוא), וכתב שכן מצא **במאירי**, והוסיף המ"ב בשמו שבמקום שאין צורך ראוי לפרוש מזה.

ובשש"כ (פרק כ, הערה ז) כתב שלכאורה מקור אחד (דברי הרשב"א המחלק בין שימוש במוקצה בידים שאסור לבין הנאה על ידי שימוש דממילא שמותר, וכן פסק המג"א) סותר את המקור השני, שהרי לפי מקור א' יהיה אסור לשבת על מוקצה, שהרי הוא משתמש בו, ולפי מקור ב' מותר אפילו כשמטלטלו בגופו. וצריך עיון גדול.

6. מחלוקות רבי יהודה ורבי שמעון

במסכתות שבת וביצה נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון במוקצה (עיין לדוגמה - שבת קנו,ב, ביצה ב,א), שרבי יהודה אוסר ורבי שמעון מתיר¹.

להלכה נחלקו האמוראים בפסיקת ההלכה:

1. לגבי נולד - עיין לקמן (8. דין נולד בשבת וביום טוב).

קנז,א:

פליגי בה רב אחא ורבינא: חד אמר: בכל השבת כולה הלכה כרבי שמעון, לבר ממוקצה מחמת מיאוס, ומאי ניהו? נר ישן. וחד אמר: במוקצה מחמת מיאוס נמי הלכה כרבי שמעון לבר ממוקצה מחמת איסור. ומאי ניהו? נר שהדליקו בה באותה שבת.

כל הראשונים פסקו הלכה כרבי שמעון לבר ממוקצה מחמת איסור (עיין בסימן רעט סעיף א), כיוון שבמחלוקת רב אחא ורבינא הלכה כדברי המקל (והסובר שמוקצה מחמת מיאוס אסור, סובר גם שמוקצה מחמת איסור אסור, ולכן אין הלכה כמותו אלא כמקל, שרק מוקצה מחמת איסור - אסור).

וכתב בערוך השולחן (סימן שח סעיף ז): "ואם תשאל: כיוון דקיימא לן כרבי שמעון דלית ליה מוקצה, אם כן מהו זה דיני מוקצה שאסורים? והתשובה על זה דוודאי גם רבי שמעון מודה בהרבה מוקצות".

להלן רשימת סוג המוקצה שמודה בהם רבי שמעון, והמקורות לכך:

א. **שבת מה,א:** "אין מוקצה לרבי שמעון אלא שמן שבנר בשעה שהוא דולק, הואיל והוקצה למצוותו הוקצה לאיסורו". ופירש רש"י: "אין מוקצה לרבי שמעון: בדבר הראוי וכו'. ובהמשך הגמרא נאמר על ידי רבי יוחנן שאין מוקצה לרבי שמעון אלא כעין שמן שבנר, דהיינו שבמוקצה מחמת מצווה מודה רבי שמעון (עיין גם בתוספות מב,ב ד"ה ואין).

ב. **שם:** "אמר רב יהודה אמר שמואל: אין מוקצה לרבי שמעון אלא גרוגרות וצימוקים בלבד" (כיוון שאינם ראויים, שהניחם לייבש וגם דחאם בידיים).

ג. **שבת מה,ב:** "הניחא למר בר אמימר משמיה דרבא דאמר: מודה היה רבי שמעון בבעלי חיים שמתו שאסורין" (ויש בגמרא מי שחולק על כך).

ד. **שבת מו,א:** "אלא מעתה כל צרורות שבחצר (- היינו מוקצה מחמת גופו) - מטלטלין הואיל וחזיא לכסויי בהו מנא? אמר ליה: הא איכא תורת כלי עליה, הני ליכא תורת כלי עליה". (אמנם מקור זה הוא סתמא דגמרא, אך משמע שאין חולק על כך).

ה. **מז,א:** "אלא אמר רבא: הנח לנר, שמן ופתילה הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור". פירש רש"י: "דבכי האי מוקצה מודה רבי שמעון".

ו. **קנז,א:** "מוקצה מחמת חסרון כיס אפילו רבי שמעון מודה, דתנן: "כל הכלים ניטלים בשבת, חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה". וכתב רש"י: "ורבי שמעון היא".

ז. נחלקו אמוראים בגמרא (מו,א) אם מודה רבי שמעון בנפטא דמסרח. להלכה נפסק על ידי הראשונים להקל ושאין בו דין מוקצה, וכן פסק השו"ע (סימן רעט סעיף ו).

וביאר ערוך השולחן (שם סעיף ח): "אלא מהו זה המוקצות שנחלקו בו רבי יהודה ורבי שמעון והלכה כרבי שמעון? זהו בדבר שראוי לתשמיש עתה, אלא שיש עליו מוקצה בפועל או בשם, כגון: מוקצה מחמת מיאוס (נר של חרס)... וכן מוקצה מחמת אוצר, וכן דבר שמלאכתו לאיסור לעשות בו מלאכת היתר (צורך גופו או מקומו)... וכן במוכן לאדם אי הוה מוכן לכלבים".

ובסעיף ט כתב: "האמנם דבר אחד יש שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון והלכה כרבי יהודה, וביאר בעל הלכות גדולות הטעם משום דגם רבי מאיר סבירא ליה כרבי יהודה, והוה ליה רבי שמעון יחיד במקום רבים, והיינו במוקצה דבין השמשות, כגון: נר שדלק בין השמשות וכבה".

7. סוגי המוקצה

הב"י (בתחילת סימן שח) סיווג את המוקצים לששה סוגים:

א. **מוקצה מחמת חסרון כיס** - כלי שאדם מקפיד עליו שלא ייפגם, כגון: סכין של שחיטה וסכין של מילה.

ב. **כלי שמלאכתו לאיסור**.

- ג. **מוקצה מחמת גופו** - דבר שאינו כלי ואינו מאכל אדם או מאכל בהמה, כגון: אבנים, מעות, עפר, עצים, בעלי חיים. "דלא חזו".
- ד. **בסיס לדבר האסור** - כלי שמלאכתו להיתר ומונח עליו בין השמשות מוקצה מחמת גופו (ואפילו כשהוסר אחר כך), כגון: חבית שעליה אבן, כר שעליו מעות.
- ה. **דבר מחובר או מחוסר צידה**.
- ו. **מוקצה מחמת מצווה** - כגון: עצי סוכה ונויה.

8. דין נולד בשבת וביום טוב

בריש ביצה נאמר במשנה: "ביצה שנולדה ביום טוב: בית שמאי אמרים - תאכל, ובית הלל אומרים: לא תאכל".

בגמרא שם (בא - ב,ב) הובאו ארבע אוקימתות לדין המשנה:

רב נחמן העמיד את המשנה בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ומשום מוקצה, ומאן דאית ליה מוקצה (רבי יהודה) - אית ליה נולד, ומאן דלית ליה מוקצה (רבי שמעון) - לית ליה נולד. ועוד נאמר בגמרא: "שבת דחמירא ולא אתי לזלולי בה - סתם לן (- רבי) כרבי שמעון דמיקל, יום טוב דקיל ואתי לזלולי ביה - סתם לן כרבי יהודה דמחמיר".

רבה העמיד בתרנגולת העומדת לאכילה, וביום טוב שחל להיות אחר השבת, ומשום הכנה; וכן פסקו **הרי"ף** (א,א), **הרא"ש** (סימן א) ו**הרמב"ם** (הלכות יום טוב פרק א הלכה יט).

רב יצחק ורב יוסף מעמידים בתרנגולת העומדת לאכילה, ומשום גזירה (משום משקין שזבו - שמא יסחוט, או משום פירות הנושרין - שמא יתלוש).

שיטות הראשונים:

בראשונים קיימות שלוש שיטות להלכה בעניין זה:

א. הסוברים שיש מוקצה ונולד ביום טוב ואין בשבת; כן דעת **הרמב"ם** (שם הלכות יז-יח), שכותב: "ויש ביום טוב מה שאין בשבת - איסור מוקצה, שהמוקצה אסור ביום טוב ומותר בשבת מפני שיום טוב קל משבת, אסרו בו המוקצה, שמא יבוא לזלול בו... וכשם שהמוקצה אסור ביום טוב, כך הנולד אסור". ואם כן, לדעת הרמב"ם דברי רב נחמן - "מאן דאית ליה מוקצה אית ליה נולד" (ולהפך) - נפסקו להלכה. וכן דעת **הרי"ף** (ביצה כב,א), **רז"ה** (בעל המאור ביצה א,א; יח,ב), **רמב"ן** (במלחמות שם), **רשב"א** (חידושים לביצה ב,ב ד"ה ונפלי; עבודת הקודש בית מועד שער ב סעיף ט) וכן כתב **הטור בשם השאלתות** (שלח סוף סימן קכח)².

ב. הפוסקים כרבי שמעון גם ביום טוב וגם בשבת, ובשניהם אין דיני מוקצה ונולד; כן דעת **ר"י** (מובא ברא"ש ביצה פרק ה סימן יד) ו**רש"י** (ביצה לג,א ד"ה והלכתא).

ג. הפוסקים כרבי שמעון במוקצה וכרבי יהודה בנוולד (בין בשבת ובין ביום טוב); כן דעת **רבנו תם** (שבת קמג,א תוספות ד"ה שמואל), **רבנו חננאל** (ביצה מ,ב) ו**בה"ג** (הלכות יום טוב לה,ג) שאינם מקבלים להלכה את הנחתו של רב נחמן שיש תלות בין מוקצה לנוולד, ולדעתם בין ביום טוב ובין בשבת אין מוקצה, ובשניהם יש נולד.

וכתב **הב"י**: "ולעניין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת וגם הכריעו כדבריהם האחרונים הכי נקטינן"; וכן פסק **בשו"ע** (סימן תצה סעיף ד) שאין מוקצה ונולד בשבת³, ויש ביום טוב.

2. **והמרדכי** (ביצה סימן תרמב) הבין את השאלות כרש"י.

3. ומה שאסר השו"ע בסימן שכב ביצה שנולדה בשבת אין זה משום נולד אלא משום הכנה דרבה.

הרמ"א (שם) פסק כרבנו תם.

המ"ב (שם ס"ק יז) כתב שהאחרונים פסקו להקל לגמרי בשבת (שאין מוקצה ואין נולד), אך ביום טוב פסקו להחמיר לעניין נולד.

ובכף החיים (שם, אות לד) כתב: "מנהג בני ספרד לאסור (- מוקצה ביום טוב) כדברי השו"ע כנודע, ונראה דגם במדינות אשכנז לא בכל המקומות נהגו להקל, שהרי הלבוש סתם לאסור כדברי השו"ע, וגם בביאורי הגר"א כתב שביום טוב קיימא לן כרבי יהודה, וכן שאר מחברים רבני אשכנזים לא כתבו שנוהגים להקל".

סיכום השיטות:

יום טוב		שבת		השיטות:
נולד	מוקצה	נולד	מוקצה	
יש	יש	אין	אין	רי"ף, רמב"ם, שו"ע
אין	אין	אין	אין	רי"י, רש"י
יש	אין	יש	אין	רבנו תם, ר"ח, בה"ג, רמ"א
יש	אין	אין	אין	מ"ב בשם אחרונים

בשש"כ (פרק כב, הערה קמ) מובא חילוק בין שלושה סוגי נולד:

א. נולד גמור שלא היה בעולם כלל מבעוד יום - בו גם רבי שמעון מודה שאסור.

דוגמאות: אפר עצים שהוסקו בשבת (מ"ב סימן שי ס"ק לב), פירות שהלכו וגדלו בשבת, מים הנוטפים מהאילנות (מ"ב שם).

ב. נולד שאינו דבר חדש לגמרי ולא עבר שינוי מהותי, אלא שינוי ממה שהיה בין השמשות - בזה נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון, ובו נחלקו גם הפוסקים להלכה, כמו שהובא לעיל.

דוגמאות לכך: עצמות שהתפרקו מהבשר בשבת וראויות לאכילת בהמה (סימן שח סעיף כז; מ"ב ס"ק קי; שער הציון ס"ק צג), כלי שנשבר בשבת ואינו ראוי למלאכתו הראשונה (סימן שח סעיף ו, וביאור הלכה ד"ה כגון), בהמה שנתנבלה בשבת (סימן שכד סעיף ז, מ"ב ס"ק יז).

ג. נולד שמעיקרו היה ראוי לאכילה - יש לו דין של אוכלא דאפרת ומותר, כגון: משקין שזבו מתותים ורימונים (סימן שכ סעיף א; תוספות עירובין מו, א ד"ה כל שכן; ערוך השולחן סימן שכ סעיף יח), רוטב דגים שנקרש בשבת (שש"כ פרק א, הערה קט).